

УДК 342.6; 342.7

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Корнієнко Максим Вікторович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС
та економічної безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ
(Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)

У статті вказується на необхідність зміни парадигми дослідження правоохоронної діяльності. Ефективна правоохоронна діяльність призводить до реалізації суб'єктами правовідносин своїх прав та виконання ними обов'язків, що дозволяє перенести увагу, досліджуючи цю сферу діяльності, не на охоронні правовідносини, а на регулятивні. Це спричиняє потребу розглядати правоохорону як діяльність щодо профілактики правопорушень, діяльність з охорони громадського порядку. Одним з основних напрямів діяльності держави, особливо сучасної, є правоохоронний. Для його ефективної реалізації створюються спеціальні органи – правоохоронні. Правоохоронна діяльність, що здійснюється такими інституціями виконує, в свою чергу, цілу низку функцій, серед яких особливе місце займає такий напрям як охорона громадського порядку і забезпечення громадської безпеки. Визначна роль у здійсненні цього напрямку діяльності держави належить міліції. Відтак, втілення конституційного положення про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність і закріплення як головного її обов'язку утвердження і забезпечення прав і свобод людини в значній мірі залежить від ефективної діяльності міліції, зокрема в сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки.

Ефективна правоохоронна діяльність призводить до належної реалізації суб'єктами правовідносин своїх прав та виконання ними обов'язків, відтак мова йде про регулятивні правовідносини, а не охоронні. Однією з ознак правоохоронної діяльності є те, що вона реалізується на підставі та відповідно до закону і, переважно, у відповідній процесуальній формі, важливим є саме адміністративно-правове регулювання правоохоронних процедур. Хоча на перший погляд це здається не зовсім правильним, адже є кримінально-процесуальні відносини, в межах яких реалізується значна частина повноважень суб'єктів правоохоронної діяльності. Однак, в демократичній, соціальній, правовій державі на перше місце має стати не каральна функція, а превентивна. Потрібно підкреслити, що перевага має надаватися адміністративно-правовим засобам правового регулювання. Зауважимо, що тривалий час науковці розглядали і вказували на необхідність переосмислення кримінально-правової парадигми, зокрема у сфері покарання. Нова парадигма повинна мати гуманістичний характер і передбачати інші, ніж позбавлення волі, покарання, в тому числі частина діянь має бути декриміналізована і, переважно, набуває характеру адміністративного проступку.

Ключові слова: правоохоронна діяльність, правоохоронні органи, адміністративно-правовий аспект, забезпечення прав і свобод.

ПРАВООХРАНИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ

Корниенко Максим Викторович,

кандидат юридических наук,

доцент кафедры административной деятельности ОВД

и экономической безопасности

(Одесский государственный университет внутренних дел,

г. Одесса, Украина)

В статье акцентируется внимание на необходимости изменения парадигмы исследования правоохранительной деятельности. Эффективная правоохранительная деятельность приводит к реализации субъектами правоотношений своих прав и выполнения ими обязанностей, позволяет перенести внимание, исследуя эту сферу деятельности, не на охранительные правоотношения, а на регулятивные. Это вызывает

необходимость рассматривать правоохранительную деятельность как деятельность по профилактике правонарушений, деятельность по охране общественного порядка. Одним из основных направлений деятельности государства, особенно современного, правоохранителя. Для его эффективной реализации создаются специальные органы – правоохранительные. Правоохранительная деятельность, которая осуществляется такими институтами выполняет, в свою очередь, целый ряд функций, среди которых особенное место занимает такое направление как охрана общественного порядка и обеспечение общественной безопасности. Выдающаяся роль в осуществлении этого направления деятельности государства принадлежит милиции. Следовательно, воплощение конституционного положения об ответственности государства перед человеком за свою деятельность и закрепление как главного ее обязанности по утверждению и обеспечению прав и свобод человека в значительной степени зависит от эффективной деятельности милиции, в частности в сфере охраны общественного порядка и обеспечение общественной безопасности.

Эффективная правоохранительная деятельность приводит к надлежащей реализации субъектами правоотношений своих прав и выполнения ими обязанностей, следовательно речь идет о регулятивных правоотношениях, а не охранительных. Одним из признаков правоохранительной деятельности есть то, что она реализуется на основании и в соответствии с законом и, преимущественно, в соответствующей процессуальной форме, важной является сама административно-правовая регуляция правоохранительных процедур. Хотя на первый взгляд это кажется не совсем правильным, ведь есть криминально-процессуальные отношения, в пределах которых реализуется значительная часть полномочий субъектов правоохранительной деятельности. Однако, в демократическом, социальном, правовом государстве на первое место должен стать не карательная функция, а превентивная. Нужно подчеркнуть, что преимущество должно предоставляться административно-правовым средствам правовой регуляции. Заметим, что длительное время научные работники рассматривали и указывали на необходимость переосмысления криминально-правовой парадигмы, в частности в сфере наказания. Новая парадигма должна иметь гуманистический характер и предусматривать другие, чем лишение свободы, наказания, в том числе часть деяний должна быть декриминализована и, преимущественно, приобретает характер административного проступка.

Ключевые слова: правоохранительная деятельность, правоохранительные органы, административно-правовой аспект, обеспечение прав и свобод.

LAW ENFORCEMENT IN UKRAINE

Kornienko M.V.,

candidate of law sciences,

Associate Professor of the Department of administrative activities of Internal Affairs and economic security

(Odessa State University of Internal Affairs, Odessa, Ukraine)

The article deals with the necessity of law enforcement activities study paradigm change. An efficient law enforcement activities result in realization by jural relationships entities of their rights and exercise of their duties, that helps to shift attention, while studying this field of activities, not to protective relationships, but to regulatory ones. In its turn, it raises urgency to regard law enforcement as an activity directed at offences preventive activities, and public

order preservation activities. One of basic directions of activity of the state, especially modern, law-enforcement. For his effective realization the special organs are created – law-enforcement. Law-enforcement activity, which is carried out such instituciyami executes, in same queue, a number of functions among which the special place is occupied by such direction as public law enforcement providing of public safety. A prominent role in realization of this direction of activity of the state belongs to the militia. Consequently, embodiment of constitutional position about responsibility of the state before a man for the activity and fixing as main it be under an obligation assertion and providing of rights and freedoms of man largely depends on effective activity of militia, in particular in the sphere of public law enforcement providing of public safety.

Effective law-enforcement activity results in the proper realization the subjects of legal relationships of the rights and implementation by them duties, consequently the question is about to regulate legal relationships, but not protective. One of signs of law-enforcement activity there is that it will be realized on foundation and in accordance with a law and, mainly, in the proper judicial form, important is the administratively administrative legal of law-enforcement procedures. Although on the face of it it seems not quite correct, in fact there are criminally process relations which considerable part of plenary powers of subjects of law-enforcement activity will be realized within the limits of. However, in the democratic, social, legal state into first place must become not punitive function, but preventive. It is needed to underline that advantage must get administrative legal facilities of the legal adjusting. Will notice that long time research workers examined and specified on the necessity of changed mind of criminally process paradigm, in particular in the field of punishment. A new paradigm must have humanism character and foresee other, than imprisonment, punishment, in a that number part of acts must be not kriminalizirovanyy and, mainly, gains character administrative misconduct.

Key words: law enforcement activities, law enforcement agencies, administrative and law aspect, rights and freedoms provision.

Постановка проблеми. На сьогодні одним із важливих напрямів діяльності держави є правоохоронна діяльність. Саме із ефективністю діяльності органів, що реалізують цей напрям, пов'язується стан забезпеченості прав і свобод людини і громадянина. Слід зауважити, що протягом останніх років в Україні проведено ряд досліджень в сфері правоохоронної діяльності. Найбільша увага приділена вітчизняною наукою теоретико-правовим, конституційно-правовим і кримінально-правовим засадам діяльності суб'єктів правоохорони. Водночас не можемо не вказати, що залишаються невисвітленими окремі аспекти правоохоронної діяльності, зокрема адміністративно-правові, які є не менш важливими, ніж вказані вище. Зазначене і обумовлює актуальність дослідження адміністративно-правових аспектів правоохоронної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям цієї роботи є праці таких вітчизняних і зарубіжних учених серед яких слід відзначити С.М. Алфьорова, М.І. Копейчикова, В.М. Кдрявцева, І. Є. Марочкіна, В.В. Медведчука, В.В. Молдована, О.В. Негодченка,

Н.М. Оніщенко, П.М. Рабіновича, О.Д. Святоцького, О.Ф. Скакун, О.Ф. Фрицького та інші.

Правоохоронна діяльність на сучасному етапі розвитку юридичної науки є предметом дослідження таких українських і російських науковців як О.М. Бандурка, О.Г. Братко, Ю.А. Ведерніков, В.С. Ковальський, В.Г. Лукашевич, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, М.І. Хавронюк та інші.

Мета дослідження. Таким чином, метою нашої роботи є висвітлення адміністративно-правових аспектів правоохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, згідно з ч. 2 ст. 3 Конституції України «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», відповідно до ч. 2 ст. 19 «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України», законами України визначаються: права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики; судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури; основи національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку; засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Наведені положення Основного закону дозволяють зробити висновок про важливість конституційних і адміністративних аспектів діяльності правоохоронних органів, про значимість дотримання принципу законності.

Правоохоронна діяльність має розглядатися саме через призму адміністративного права. Адже, саме норми цієї галузі права регулюють управлінські відносини. «Адміністративне право як галузь права - це галузь права (сукупність правових норм), що регулює з метою реалізації завдань і функцій держави суспільні відносини управлінського характеру, які складаються у сфері виконавчої влади, внутрішньо-організаційній діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їх органами зовнішніх юридично-владних повноважень. Інакше кажучи, адміністративне право - це управлінське право, яке відрізняється від інших галузей права специфікою предмета, методу регулювання та структурними особливостями» [2].

А правоохоронна діяльність в юридичній науці розглядається як «професійна діяльність спеціально уповноважених державою органів та організацій, що здійснюється на підставі закону та відповідно до закону, а у випадках встановлених законом – у відповідній процесуальній формі із застосуванням правових засобів й спрямована на охорону прав та свобод людини і громадянина, законності та правопорядку, усіх встановлених та врегульованих правом суспільних відносин» [3, с. 199].

Поширеним є визначення правоохорони як різновиду правозастосування, особливістю якого є виявлення правопорушень, розгляд відповідних юридичних справ, запропонованого Ю.А. Ведерніковим: «... під правоохоронною діяльністю слід розуміти правозастосовчу діяльність з охорони права спеціально уповноважених на те органів за встановленою в законі процедурою, що полягає в розгляді юридично значущих справ, виявленні правопорушень та обвинуваченні осіб, винних у їх вчиненні, у застосуванні до правопорушників примусових заходів регламентованих законом, а також у представництві й захисті прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб» [4, с. 111].

Різновид державної діяльності, що здійснюється за дорученням держави спеціально уповноваженими суб'єктами й спрямована на регулювання суспільних відносин таким чином, щоб «стимулювати виникнення й розвиток одних, стримувати динаміку інших, усувати причини виникнення третіх, шкідливих для державного інтересу відносин, а вже якщо такі все одно виникають, то розв'язувати конфлікт інтересів винятково на правовій основі, на основі правового регулювання процесу застосування державного примусу. Тому правоохоронна діяльність має, певним чином, владний, управлінський характер приписуючи громадянам суспільно визнану модель поведінки. Через це протидія правоохоронній діяльності є небажаною, а в певних випадках, передбачених законом, неприпустимою [1, с. 59].

Однією з ознак правоохоронної діяльності є те, що вона реалізується на підставі та відповідно до закону і, переважно, у відповідній процесуальній формі, важливим є саме адміністративно-правове регулювання правоохоронних процедур. Хоча на перший погляд це здається не зовсім правильним, адже є кримінально-процесуальні відносини, в межах яких реалізується значна частина повноважень суб'єктів правоохоронної діяльності. Однак, в демократичній, соціальній, правовій державі на перше місце має стати не каральна функція, а превентивна.

Потрібно підкреслити, що перевага має надаватися адміністративно-правовим засобам правового регулювання. Зауважимо, що тривалий час науковці розглядали і вказували на необхідність переосмислення кримінально-правової парадигми, зокрема у сфері покарання. Нова

парадигма повинна мати гуманістичний характер і передбачати інші, ніж позбавлення волі, покарання, в тому числі частина діянь має бути декриміналізована і, переважно, набуває характеру адміністративного проступку.

Ефективна правоохоронна діяльність призводить до належної реалізації суб'єктами правовідносин своїх прав та виконання ними обов'язків, відтак мова йде про регулятивні правовідносини, а не охоронні.

Виділення профілактичної функції правоохоронної діяльності, зазначаючи, що ця функція «полягає у забезпеченні безпеки правоохоронюваних цінностей через розробку та виконання спеціальних заходів щодо виявлення і усунення детермінант правопорушень, а також здійснення запобіжного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки. Необхідність виділення цієї функції зумовлена важливістю недопущення протиправної поведінки, адже, як відомо, краще попередити правопорушення, ніж вести боротьбу з правопорушниками. Адже протиправна поведінка дестабілізує суспільні відносини, що склалися, негативно впливає на стан правопорядку в державі, завдає шкоду правам та законним інтересам людини й громадянина» [5, с. 86].

На теперішній час необхідною є зміна і адміністративної парадигми у частині розуміння владних відносин. У сучасному суспільстві, яке отримало назву інформаційного, основою владних відносин є інформація, знання. Так, розглядаючи метаморфози влади, відомий зарубіжний мислитель сучасності Е. Тофлер вказує, що з часу виникнення і розвитку суспільства відносини влади ґрунтувалися на трьох явищах: спочатку це була сила (відтак, влада була у руках фізично сильнішого), згодом, у «еру фабричних труб» влада почала ґрунтуватися на грошах (відтак, влада була у руках багатих), сучасна влада ґрунтується на інформації, знаннях.

Управління у інформаційному суспільстві не носить такого цілеспрямованого і жорсткого характеру «начальник – підлеглий», важливе значення мають засоби масової інформації як інструмент впливу на свідомість людини.

Правоохорона має розглядатися саме як управлінська діяльність. Охороняючи громадський порядок, правоохоронні органи здійснюють вплив на поведінку громадян, не допускаючи вчинення правопорушень останніми (реалізується функція загальної превенції). В цьому випадку чітко простежується відсутність жорстко визначених «управлінських» зв'язків, однак мета управління досягається – створюється режим законності і, як наслідок, правопорядок. Що і є основною метою правоохоронного напряму діяльності держави.

Це положення дає можливість не погодитись із тезою А.М. Кучука про те, що під суб'єктами правоохоронної діяльності слід розуміти органи та

організації, які спеціально уповноважені державою здійснювати на професійній основі на підставі та відповідно до закону, а у випадках встановлених законом – у відповідній процесуальній формі із застосуванням правових засобів діяльності, спрямовану на охорону прав та свобод людини і громадянина, законності та правопорядку, усіх встановлених та врегульованих правом суспільних відносин. При цьому автор наголошує, що у визначенні використано словосполучення «уповноважені державою», а не «уповноважені державні», що є досить суттєвим. Адже уповноваженими можуть бути не лише державні, але й громадські інституції. Визначальним при цьому є факт надання державою права здійснювати правоохорону шляхом формалізації останнього, тобто прийняття відповідного нормативно-правового акту (закону) [3, с. 103].

Саме розглядуване нами положення дозволяє зробити висновок про те, чому більшість науковців пов'язують правоохоронну діяльність з охороною громадського порядку і забезпеченням громадської безпеки.

У зв'язку із вказаним вище не можемо не указати, що деякі науковці, розглядаючи контроль як явище правової дійсності, до функцій контрольної діяльності відносять саме правоохорону. Зокрема, В.П. Беляєв вказує, що контрольна діяльність відповідних державних органів є значною мірою правоохоронною. Правоохоронна функція виступає в даному випадку як функція забезпечення законності та правопорядку й спрямована на забезпечення в державі необхідного режиму законності шляхом припинення неправомірних дій посадових осіб і громадян [6, с. 17].

Отже, все зазначене вище дозволяє зробити такі основні висновки, що мають скласти зміст сучасної парадигми правоохоронної діяльності:

1) правоохоронна діяльність є основним напрямом діяльності органів державної влади в межах якого реалізується правоохоронна функція держави;

2) зважаючи на те, що одним з важливих принципів діяльності державних органів у демократичній, соціальній, правовій державі є принцип законності, а також той факт, що суб'єкти правоохоронної діяльності в переважній більшості є органами, на яких покладається передусім завдання організації та виконання приписів чинних законів (при цьому надається право видання відповідних організаційно-розпорядчих та правових актів), правоохоронна діяльність має розглядатися як діяльність управлінська. Відтак, дослідження цього правового явища має здійснюватися через адміністративно-правову призму. А це, в свою чергу, потребує розроблення та удосконалення відповідних адміністративних процедур цієї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кучук А. М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Кучук Андрій Миколайович. – Київ, 2007. – 213 с.
2. Алфьоров С. М. Адміністративне право [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/14631004/pravo/ponyattya_administrativnogo_prava
3. Кучук А. М. Сучасна парадигма правоохоронної діяльності / А. М. Кучук // Держава і право : Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 199–203.
4. Ведерніков Ю. А. Щодо визначення поняття правоохоронної діяльності / Ведерніков Ю. А., Шкарупа В. К., Карпунчев В. П. // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – 2001. – № 3. – С. 102–111.
5. Кучук А. М. Основні напрями та завдання правоохоронної діяльності / А. М. Кучук // Держава і право : Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 27. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 85–90.
6. Беляев В. П. Контроль как форма юридической деятельности и гарантия законности / В.П. Беляев // Право и политика. – 2004. – № 2. – С. 9–19.